

Menetlusõiguse kaasus 20.04.2010

Jana ostis koos perega elamurajooni krundi 2007. aastal. Lepingu kohaselt oli arendaja OÜ Kraana (juhatuse liikmed Asso ja Mait) kohustatud 1. detsembriks 2008 krundile välja ehitama kõva kattega juurdepääsuteed, rajama tänavavalgustuse ja kõik kommunikatsioonid. Kui tähtjaks polnud arendaja kohustusi täitnud, küsis Jana selgitust. Arendaja ütles, et kohustused täidetakse 4 kuu jooksul, kuid hetkel on rahalised raskused. Kohuste täitmine maksab 5 miljonit krooni. Kui piirkonna elanikud annaksid arendajale laenu 50 000 krooni pere kohta, siis saab arendaja ülejäänu pangalt laenata ning hiljem tagasi maksta. Kuivõrd Jana ja teised pered olid huvitatud elukeskkonna kiirest paranemisest, siis anti arendajale laenu kokku summas 1 750 000 EEK. Siis aga kadus arendaja silmapiirilt ning teatas lõpuks pärast pikka peitusemängu, et senine ettevõtte likvideeriti ja kogu omand müüdi edasi uuele ettevõttele OÜ Korsten, kes aga kindlasti täidab kohustused ja maksab laenu tagasi. Seepeale tegi Jana politseile avalduse, milles süüdistab Assot ja Maitu kelmuses.

Politsei alustas kriminaalmenetluse kelmuse tunnustel ja **kutsus Asso ja Maidu e-maili teel kahtlustatavana ülekuulamisele (1).** Asso kuulati üle lepingulise kaitsja advokaat Viguri juuresolekul ning Mait **ilma kaitsjata, kuna ta soovis end ise esindada (2).** Isikud enda süüd ei tunnistanud.

Prokurör leidis, et kuna tegemist on raske kuriteoga, millega on tekitatud suur kahju, siis on **põhjendatud jälitustoimingute läbiviimine isikute suhtes ka pärast nende kahtlustatavana ülekuulamist. Kohus andiski prokuröri taotluse alusel oma määrusega loa (3)** kuulata pealt Asso telefoni, et koguda nii tõendeid kelmuse toimepanemise kohta.

Prokuröri loal teostati läbiotsimised Asso kodus ning võeti kaasa Asso arvuti, kust leiti Maidu varasem e-mail Assole, kus ta selgitab skeemi, kuidas saada kiirelt raha elanike käest ning samas kohustustest pääseda.

Politsei kuulab tunnistajana üle OÜ Korsten juhatuse liikme Ahto, kes ütles, et ta praktiliselt ei tunne Assot ega Maitu ja et Mait andis talle 500 krooni, et ta hakkaks OÜ Korsten juhatuse liikmeks ning kirjutaks alla lepingule, millega võeti üle OÜ Kraana võlad. Ahto oli nõus kohtus ütlusi andma. Kõnede pealtkuulamisel lindistati Asso ja Maidu kõned, kus nad ühel päeval arutavad, et peaks Ahtole „mehed ukse taha saatma“, et ta kohtus ütlusi ei annaks ning teisel päeval Mait teatab, et mehed käisid Ahtot ähvardamas ja viimane neile enam probleemiks ei ole.

Kogutud tõendite alusel esitas prokurör Assole ja Maidule süüdistuse KarS § 209 ja § 323 alusel. **OÜ-le Kraana süüdistust ei esitatud (4).**

Asso kaitsja Vigur esitas kohtule taotluse **mitte arvestada kõnede pealtkuulamise tulemusi (5).** Seda põhjusel, et kelmuse kohta pealtkuulamisega tõendeid ei saadud ja KarS § 323 toimepanemise kohta tõendite kogumiseks ei olnud kohtu luba. **Kaitsja taotles ka prokuröri koostatud ja riigisaladuseks tunnistatud pealtkuulamise taotlusega tutvumist, kuna vastasel juhul on rikutud poolte võrdsuse põhimõtet (6).** Lisaks väitis kaitsja, et läbiotsimisel leitud **Asso ja Maidu elektroonilise kirjavahetuse kasutamine tõendina on lubamatu (7),** kuna vastavalt põhiseaduse §-le 43 võib õigust sõnumi saladusele piirata ainult kohtu loal. Samuti

taotles kaitsja, et tunnistajana **ei kuulataks üle notarit, keda prokurör soovis üle kuulata ja kes oli selleks nõusoleku andnud (8)**, kes kinnitas OÜ Korsten ja OÜ Kraana lepingu. **Mait keeldus ka kohtus kaitsja abist, kuna ta on ise juristi haridusega ja seega kaitsjat ei vaja (9)**.

Kohus mõistis Asso ja Maidu õigeks. **Menetluskuluna (10)** mõistis kohus riigilt Maidu kasuks välja 2000 krooni selle aja eest, mis Mait osales kohtueelses menetluses ja kohtumenetluses ennast kaitstes.

Andke õiguslik hinnang allajoonitud asjaoludele ja väidetele.

Lahendus:

1) e-maili teel ülekuulamise kutsumine on lubatud (KrMS § 164 lg 1)

Oluline, et kutsest on aru saada, kellenal isik ülekuulamisele kutsutakse.

2) Kaitsja osavõtt kahtlustatava ülekuulamisest ei ole kohustuslik (KrMS § 45 lg 1, va KrMS § 45 lg 2 erandid, mida ei esine kaasuses)

3) KrMS § 110 lg 1 alusel on lubatud tõendeid koguda jälitustoimingutega, kui tõendite kogumine muude toimingutega on välistatud või oluliselt raskendatud. Seega seadusandja ei välista olukorda, kus kriminaalmenetluses paralleelselt avalike toimingutega teostatakse jälitustoiminguid, kuid konkreetsete jälitustoimingute puhul peab prokurör taotluses (või loas) põhjendama, miks on neid vaja teostada.

Formaalselt oli kõnede pealtkuulamise õiguslikud alused II astme kuriteo näol täidetud ning kohus andis loa pealtkuulamiseks (KrMS § 110 lg 1, 112 lg 3, 118). Seega on pealtkuulamine antud juhul õiguspärane.

4) OÜ-le Kraana ei saanud süüdistust esitada, kuna juriidiline isik oli lõppenud (KrMS § 199 lg 1 p 4)

5) Õiguslikult korrektse pealtkuulamise käigus saadi tõendeid KarS §-s 323 sätestatud kuriteo kohta, kuigi see § ei olnud kohtumääruses mainitud. Kuna antud kuritegu on otseselt seotud kelmuse menetlusega, mille kohta oli pealtkuulamise luba, siis tänastes tõlgendustes on võimalik kasutada neid tõendeid ka seotud kuritegude tõendamiseks. Lisaks võimaldab § 323 ka eraldivõetuna jälitustegevust.

6) Jälitustoimingu taotlus on riigisaladusega kaitstud, millest tuleneb jälitustoimiku materjali avaldamise keeld kohtulikul arutamisel. Küll tuleb aga kohtul endal kontrollida jälitustoimingu seaduslikkust, tutvudes jälitustoimikuga, sh prokuratuuri taotlustega jälitustoiminguteks ning nende alusel antud kohtu lubadega.

7) Tegemist ei olnud enam nõ kommunikaatsiooniprotsessis olevate sõnumitega vaid need olid juba adressaadini jõudnud ja läbi loetud, mistõttu PS § 43 garantiid sellele enam ei kehti ja nende äravõtmine on võimalik ka tavalise, prokurööri loal toimuva läbiotsimise käigus.

8) KrMS § 72 lg 1 p 2 kohaselt on notaril tunnistajana õigus keelduda kutsetegevuses teatavaks saanud asjaolude kohta ütluste andmisest. Samas kui ülekuulamine puudutab vaid ühe lepingu sõlmimise asjaolusid ning üks lepingu pool on kohtueelses menetluses selle kohta juba ütlusi andnud ning nõus kohtus ütlusi andma, siis ei teki notaril vajadust keelduda ütluste andmisest, ning seda oli ta ka prokurörile kinnitanud. Seega oleks kohus pidanud selle taotluse jätma rahuldamata.

PS Samuti võib notar kohtus keelduda vastamast neile küsimustele, mis konkreetse lepingu asjaolusid ei puuduta.

9) Mait ei saanud kohtumenetluses kaitsjast keelduda (KrMS § 45 lg 4)

10) KrMS § 175 lg 1 p-s 1 kasutatud sõnastust „ja muud menetlusosalise vajalikud kulud, mis on tekkinud seoses kriminaalmenetlusega“ mõista selliselt, et enda esinduskulude eest (kohtueelses menetluses on see võimalik) on võimalik nõuda hüvitust (nt töölt puudunud aja eest). Normi mõte on hüvitada muid kulusid, nt dokumentide paljunduse kulud jne.